

ARISTIDE DEMETRIADE

(1871—1930)

T

reizeci de ani și mai bine ne despart de moartea lui Aristide Demetriade, ceea ce face ca astăzi numai spectatorii de odinioară, trecuți de cincizeci de ani, să-și mai aducă aminte de acest foarte mare actor realist. Demetriade, cel mai complet și expresiv Hamlet al nostru, și-a avut publicul său pasionat, care-l urmărea seară de seară. Am cunoscut, pe la 1912, pe un domn deosebit de cultivat și priceput în teatru, încărunit sub lumina foaielor din țară și străinătate, care n-a scăpat, o stațiune întreagă, nici o reprezentație a piesei lui Shakespeare. Mărturisesc că, la epoca aceea, nu înțelegeam asiduitatea aceasta.

— Demetriade — mă lămurea el — în Hamlet e ca o carte bună în care, la fiecare lectură nouă, te adâncești tot mai mult și găsești ceva nou. Această părere mi s-a confirmat în tot adevărul ei mai târziu, în 1923, când, conducând un turneu al Teatrului Național în Ardeal — turneu în care Demetriade juca, alături de Iancu Petrescu și de Constanța Demetriade în *Hamlet, Vlaicu-Vodă* și un spectacol compus —, am putut urmări de cel puțin treizeci de ori pe interpretul lui Hamlet în toate amănunțele creației sale și, în bună parte, în pregătirea de fiecare seară a rolului.

Aristide Demetriade avea o înfățișare care împrumuta același farmec și aceeași neuitată expresie atît rolurilor de costum, cît și celor din viața modernă. De statură mijlocie, foarte subțire și mlădios, avea un cap „de medalie“, de o mare finețe, mai ales din profil. Nasul drept, armonios era legat de o frunte netedă. Ochii puțin adumbriți de umbrele arcadelor și pe jumătate acoperiți de pleoapa superioară dădeau permanent feței emaciate o expresie de ușoară oboseală și visare, ceea ce nu-i împiedica să găsească o lumină și o floare în momentele urcușurilor spre realizarea marilor intensități de sentimente. Reînvieră aceasta a privirii — uimitoare, izbitoare și plină de farmec pentru spectator — se putea urmări la Demetriade mai ales în Hamlet și în Vlaicu Vodă. De la „A fi sau a nu fi... a dormi, a visa poate“, în care Demetriade exprima toată perspectiva unui viitor, nu dezabuzat, al omului de Renaștere, și pînă la scena violentă cu mama sa, în Hamlet, urmărit de aproape, dintre culise, cum am făcut-o de atîtea ori, el trecea printr-o întreagă gamă de intensități

În rolul titular din „Ruy Blas“ de Victor Hugo

În rolul titular din „Iuliu Cezar“ de Shakespeare

ale privirii. Și nici spectatorilor nu le scăpa lucrul acesta. Ochiul, la el, întovărășea, ca o flacăra precis crescută sau micșorată, glasul. Avea un glas baritonal și de o mare sulețe, minuit cu deosebită artă, de la patosul lui Răzvan pînă la moliciunea mieroasă a lui Vlaicu, la tonul sau tărăgănat sau hotărît al lui Hamlet, la versul elegiac al lui Zefir, sau — și aci glasul întovărășea schimbarea întreagă a ființei actorului în cel mai desăvîrșit proces de proteism — la glasul obișnuit, al convorbirii curente, cu reliefurile necesare însă sublinierii unei piese de Ibsen sau de Bernard Shaw, sau — și lucrul trebuie amintit ca un rar fenomen de adaptare a unui actor format la o școală mai veche — pînă la Henric al IV-lea al lui Pirandello. Gestul lui Demetriade era în general larg și lent — firește, cu corectiva pe care am arătat-o mai sus, pentru adaptare la diferitele stiluri ale dramelor pe care le interpreta. Seria completă a gesturilor sale putea fi urmărită mai ales în Hamlet. Avea, îndeosebi, un joc al antebrațelor și al miinilor, cu coatele lipite de trup, gesturi moi, rotunde, de revărsări în lături mai ales ale miinilor, deosebit de flexibile pe încheieturile lor. Trupul și-l stăpînea admirabil. Trecea de la dirze ridicări în înclăștată minie sau înfruntare, pînă la prăbușire în jilțuri sau pe covoare — firește și acestea urmărite mai ales în Hamlet. Grima izbutea să-l transforme mai bine decît pe un Nottara, de pildă. Chipul său, nobil echilibrat în trăsăturile sale, căpăta ușor o altă expresie voită sub o barbă sau o perucă, lăsîndu-i, firește — totuși ușor de recunoscut, partea superioară a feței. În costum modern, Demetriade avea o deosebită eleganță care, în anumite roluri, ni-l alătură de Tony Bulandra, cu o greutate în plus a unei sensibilități și exprimări mai complete la Demetriade. A trecut într-o lungă carieră prin roluri felurite și a servit mult dramaturgia națională. De la Tipătescu al lui Caragiale pînă la Vlaicu și Ovidiu sînt trepte, și mai înalte și mai scunde — în piese care au murit de mult — pe care Demetriade le-a călcat cu aceeași conștiință profesională, dragoste de teatru și mare talent.

Omul era firav și, mai ales spre sfîrșitul vieții, de o sănătate șubredă, ceea ce nu l-a împiedicat ca atît cît a jucat — și a jucat pînă în anul morții sale — să-și cinstească meseria și să aibă o înaltă concepție despre menirea ei. De o perfectă amenitate în relațiile sale, Demetriade lăsa din colaborarea cu el amintirile cele mai bune și de mare admirație pentru actor și om.

Ion Marin Sadoveanu